

POLITECHNIKA ŁÓDZKA

INSTYTUT FIZYKI

LABORATORIUM
FIZYKI FAZY SKONDENSOWANEJ

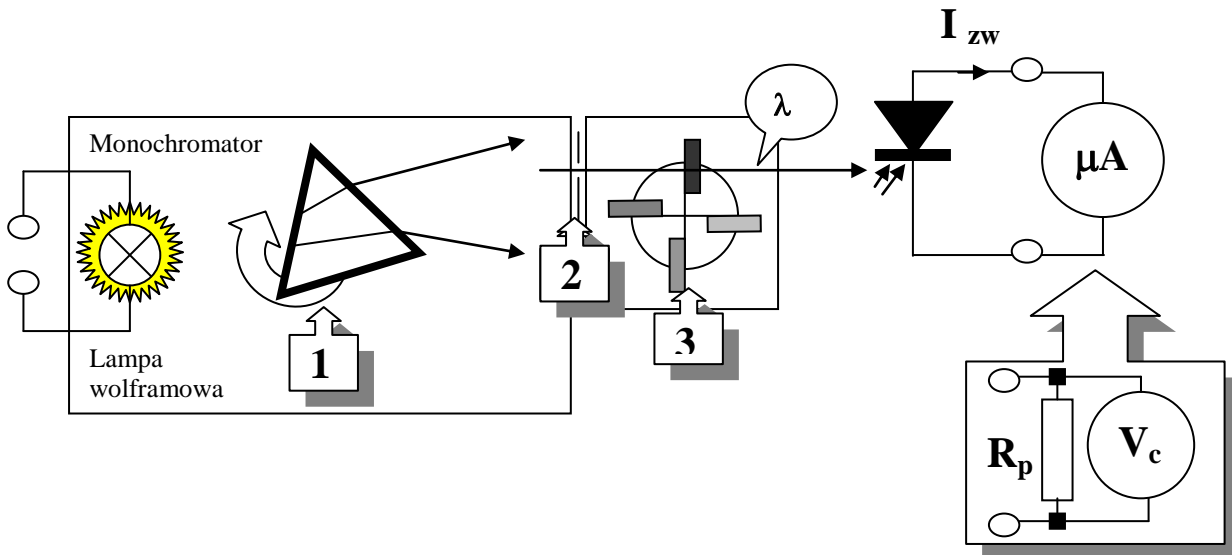
Ćwiczenie 4

Efekt fotowoltaiczny i fotoprzewodnictwo
Badanie fotodiody i fotoopornika

Cel ćwiczenia

Badanie fotodiody

1. W układzie przedstawionym na rys.1 dokonać pomiaru charakterystyki spektralnej fotodiody $I_{zw} = f(\lambda)$, pracującej jako fotoogniwo. Mierzmy prąd zwarciaowy I_{zw} fotodiody oświetlanej światłem o różnych długościach fal.

Rys.1. Schemat układu pomiarowego do badania charakterystyki spektralnej fotodiody.

Schemat optyczny monochromatora przedstawia rys. .

- 1- pokrętko ustawiania długości fali światła λ (nm)
- 2- pokrętko ustawiania szerokości szczeliny wyjściowej monochromatora
- 3- manipulator zestawu filtrów szarych do ustalania natężenia światła wychodzącego z monochromatora.

Przebieg pomiarów :

- wyjąć zestaw filtrów z monochromatora
- pokrętkiem (2) monochromatora ustawić szerokość szczeliny wyjściowej na 1 mm
- pomiary rozpocząć od strony fal długich i przeprowadzić w całym zakresie dostępnych długości fal. **Dokładnie uchwycić długofalowy próg fotoprądu.**
- mierzone wartości odczytywać po ustaleniu się wskazań miernika.

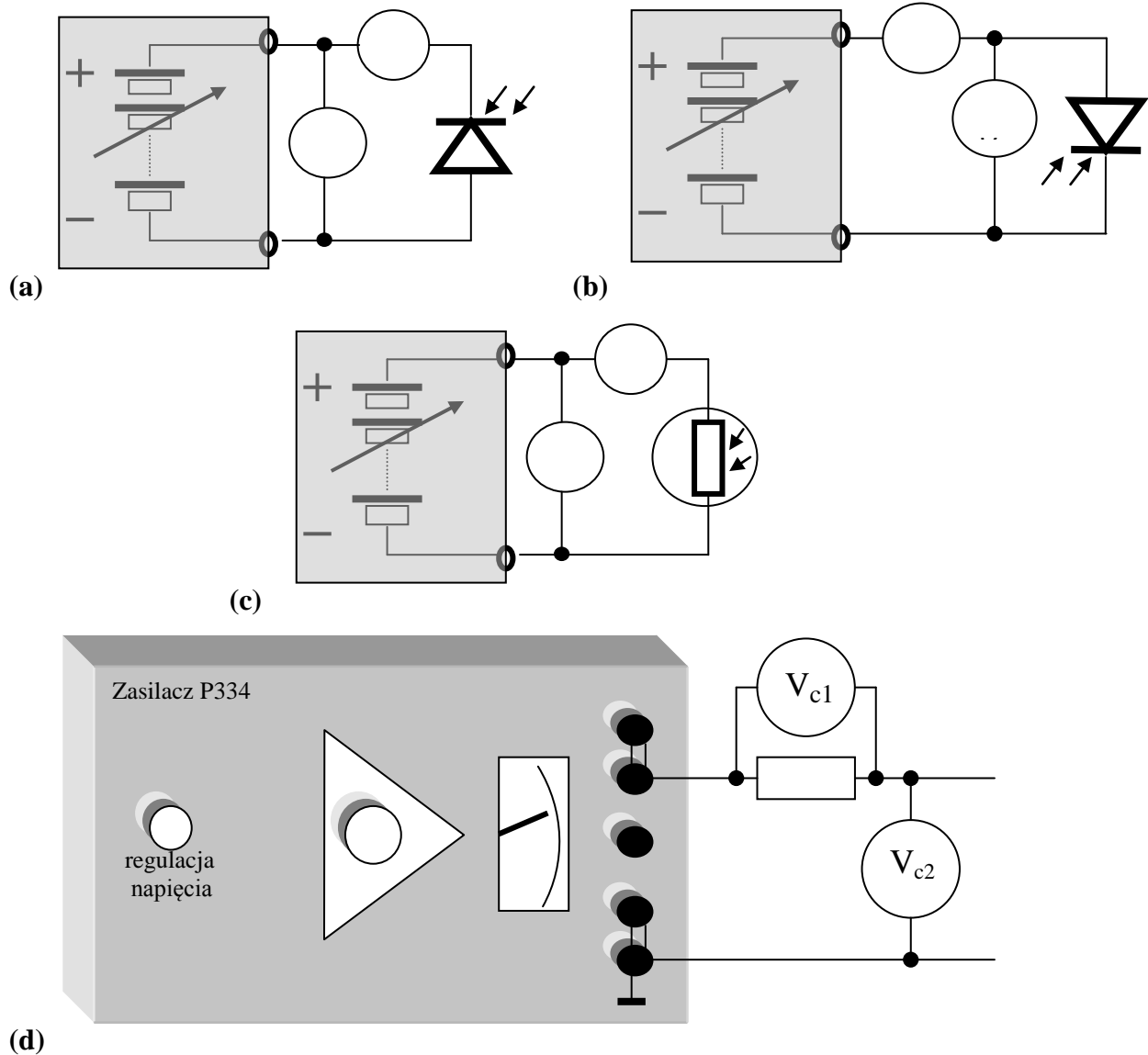
Uwaga : pomierzone wartości fotoprądu należy skorygować posługując się Tabelą 1; w celu ułatwienia opracowania wyników tych pomiarów należy dobrać długości fal takie jak w tabeli.

2. W układzie przedstawionym na rys.1.dokonać pomiarów charakterystyk oświetleniowych fotodiody.

Przebieg pomiarów :

- włożyć zestaw filtrów do monochromatora
- ustawić szerokość szczeliny wyjściowej na 2 mm
- oświetlić fotodiody światłem o długości fali odpowiadającej maksymalnej wartości fotoprądu

- dokonać pomiarów prądu zwarcowego $I_{zw} = f(\Phi)_{\lambda = \text{const}}$ oraz siły fotoelektromotorycznej (**fotodioda rozwarsta**) $U_{fe} = f(\Phi)_{\lambda = \text{const}}$ – oświetlenie zmieniać operując manipulatorem (3) zestawu filtrów szarych (przepuszczalność tych filtrów zestawiona jest w Tabeli 2)
3. W układzie przedstawionym na rys.2. dokonać pomiarów charakterystyk prądowo-napięciowych fotodiody.

Rys.2. Schemat układu pomiarowego do badania charakterystyk prądowo-napięciowych fotodiody (a) – w kierunku zaporowym (b) – w kierunku przewodzenia oraz (c) - fotoopornika . Jeśli zastosować specjalny zasilacz o zmiennej polaryzacji napięcia i płynnym przechodzeniu napięcia przez zero, to można posłużyć się uniwersalnym układem (d), w którym ponadto:

- V_{c2} pełni funkcję miernika napięcia na badanym elemencie
- V_{c2} wraz z opornikiem wzorcowym R_{wz} pełni funkcję amperomierza (woltomierz V_{c2} mierzy spadek napięcia na oporniku – napięcie jest proporcjonalne do prądu przepływającego przez opornik). Przez woltomierz prąd praktycznie nie płynie, gdyż oporności wejściowe stosowanych woltomierzy cyfrowych są rzędu $10^7 \div 10^8 \Omega$.

Przebieg pomiarów :

- w konfiguracji do badania fotodiody w kierunku zaporowym odłączyć jedno z połączeń prowadzących do anody lub katody i wykonać pomiary prądu (płynącego przez woltomierz cyfrowy V_{c1}) wraz z pomiarami odpowiadających im napięć. **Dane te umożliwią dokonanie korekt w wyznaczeniu charakterystyk fotodiody, gdyż w tej konfiguracji rezystancja wewnętrzna fotodiody jest porównywalna z rezystancją woltomierza cyfrowego mierzącego napięcie U_{AK} .**
 - ustawić szerokość szczeliny równą 2 mm oraz długość fali odpowiadającą maksimum fotoczułości
 - dołączyć badaną fotodiodę i wykonać serie około 10-ciu pomiarów (w obu kierunkach) dla :
 - fotodiody zasłoniętej (płynie wówczas tzw. prąd ciemny)
 - fotodiody oświetlonej poprzez filtry szare
 - fotodiody oświetlonej bezpośrednio z pominięciem filtrów
- Uwaga : nie przekraczać napięć 45V w kierunku zaporowym oraz prądów 1 mA w kierunku przewodzenia.**

Badanie fotoopornika

1. W układzie przedstawionym na rys.2c. (lub 2d) przy ustalonym napięciu zasilającym (z przedziału 5÷8V) dokonać pomiarów następujących charakterystyk fotoopornika :
 - charakterystyki spektralnej $I_{f0} = f(\lambda)$
 - charakterystyki oświetleniowej $I_{f0} = f(\Phi)_{\lambda = \text{const}}$
 2. W układzie z rys.2d. dokonać pomiaru charakterystyk prądowo-napięciowych $I_{f0} = f(U_{f0})$
- Uwaga : powyższe pomiary dokonywane są przy szczelinie wyjściowej 2 mm , pomiary wykonywane są dla długości fal odpowiadających maksimum fotoczułości, pomiary wykonywane są przy pełnym oświetleniu oraz z użyciem filtrów i przy zasłonięciu fotoopornika (prąd ciemny).**
- Należy zwracać uwagę aby nie przekroczyć mocy wydzielanej w fotooporniku powyżej 0,1 W i aby nie przekraczać napięć 20 V.

Opracowanie wyników pomiarów

1. Wykonać następujące wykresy charakterystyk spektralnych (widmowych) fotodiody krzemowej (Si) i fotoopornika z siarczku kadmu (CdS) :
 - w liniowym układzie współrzędnych:
 - $S_{\lambda} = f(E_{fot})$
 - $S'_{\lambda} = f(E_{fot})$
 - $S_{\lambda w} = f(\lambda)$
 - w półlogarytmicznym układzie współrzędnych:
 - $\log(S_{\lambda}) = f(E_{fot})$
 - $\log(S'_{\lambda}) = f(E_{fot})$
- gdzie: E_{fot} – energia fotonu oświetlającego badany fotoelement (E_{fot} wyrażamy w eV),
 S_{λ} - czułość widmowa fotoelementu odniesiona do tego samego strumienia światła oświetlającego fotoelement, S'_{λ} - czułość widmowa odniesiona do tej samej liczby fotonów, $S_{\lambda w}$ – względna czułość widmowa.
- Z niskoenergetycznej granicy fotoczułości S_{λ} (także z S'_{λ} i $S_{\lambda w}$) wyznaczyć:

- optyczną szerokość strefy energii wzbronionej dla krzemu (z charakterystyk fotodiody)
- odległość poziomu lokalnego domieszki (miedzi) od dna pasma przewodnictwa w siarczku kadmu.

Określić długość fali λ dla maksymalnej fotoczułości.

Należy przyjąć:

$$E_{\text{fot}} = h \cdot \nu = h \cdot \frac{c}{\lambda} = \frac{1240}{\lambda} [eV] \quad (\text{zapisując } \lambda \text{ w nanometrach})$$

$$S_{\lambda} \stackrel{\text{def}}{=} \frac{I_{\text{zw}}}{\Phi_{\lambda}} \quad , \text{ będa} \text{c} \text{a, dla fotodiody, stosunkiem}$$

fotoelektrycznego prądu zwarcia (I_{zw}) do oświetlającego strumienia (Φ_{λ}) monochromatycznego promieniowania o długości fali λ

$$S_{\lambda} \stackrel{\text{def}}{=} \frac{I_{\text{fo}}}{\Phi_{\lambda} \cdot U} \quad , \text{ będa} \text{c} \text{a, dla fotoopornika, stosunkiem}$$

fotoprądu (I_{fo}) do oświetlającego strumienia (Φ_{λ}) przy napięciu U przyłożonym do fotoopornika

$$S_{\lambda} \stackrel{\text{def}}{=} \frac{S_{\lambda}}{S_{\lambda \text{ max}}} \quad , \text{ będa} \text{c} \text{a, stosunkiem czułości widmowej do}$$

maksymalnej czułości widmowej

$$S'_{\lambda} = S_{\lambda} \cdot E_{\text{fot}}$$

S_{λ} będzie prezentowane na wykresach w jednostkach względnych, jeśli na osi rzędnych odłożone będą wielkości I_{zw}/J oraz I_{fo}/J odpowiednio dla fotodiody i fotoopornika (przez I_{fo} rozumiemy różnicę między fotoprądem mierzonym w fotooporniku oświetlonym, a prądem ciemnym przy tym samym napięciu). Wartości J podano w **Tabeli 1**.

Prezentuje ona wartości względne natężenia światła pomierzone przyrządem jednakowo czułym na wszystkie długości fal – **termoelementem**.

$$J = \Phi/S \rightarrow J \sim \Phi \quad (\text{dla stałej wartości powierzchni oświetlenia } S).$$

Wyprowadzenie wzoru na $J(\lambda)$:

Źródłem światła w monochromatorze jest żarowa lampa wolframowa o (w przybliżeniu) planckowskim rozkładzie zdolności emisyjnej w funkcji długości fali $R(\lambda)$. Rozłożenie światła wg długości fal realizujemy w układzie optycznym monochromatora, przy czym wielkość przedziału spektralnego $d\lambda$ światła wychodzącego z monochromatora, zależy od szerokości szczeliny wyjściowej b oraz od dyspersji przyrządu $D(\lambda)$. Zatem

$$d\lambda = b \cdot D(\lambda)$$

$$\text{gdzie} \quad D(\lambda) = \frac{\Delta\lambda}{\Delta x} \left[\frac{\text{Å}}{\text{mm}} \right] \quad , \text{ jest dyspersją liniową równą}$$

stosunkowi różnicy długości fal ($\Delta\lambda$) linii widmowych do odległości tych linii (Δx) w płaszczyźnie widma.

Ilość energii świetlnej dE przechodzącej przez szczelinę wyjściową monochromatora

Dla małych wartości b i stałej geometrii układu zachodzi proporcjonalność:

$$\Phi \sim J \sim dE$$

2. Wykonać następujące wykresy charakterystyk oświetleniowych fotodiody i fotooporu:

- charakterystykę prądowo-oświetleniową fotodiody $I_{fd}(\Phi)$ w skali logarytmicznej $\lg I_{fd}(\lg \Phi)$
- charakterystykę napięciowo-oświetleniową fotodiody w obszarze pracy fotowoltaicznej w skali liniowej $U_{fdv}(\Phi)$ i półlogarytmicznej $U_{fdv}(\lg \Phi)$
- charakterystykę prądowo-oświetleniową fotoopornika $I_{fo}(\Phi)$ w skali logarytmicznej $\lg I_{fo}(\lg \Phi)$.

Wyliczyć współczynniki kierunkowe z wykresów charakterystyk prądowo-

oświetleniowych dla fotodiody $k_{fd} - \left(\frac{\Delta \lg(I_{zw})}{\Delta \lg(\Phi)} \right)$ i fotoopornika $k_{fo} - \left(\frac{\Delta \lg(I_{fo})}{\Delta \lg(\Phi)} \right)$.

Uwaga: Oświetlenie Φ regulowane w pomiarach przy pomocy filtrów szarych wyrażamy przez przepuszczalność światła przez te filtry (**Tabela 2**) – w ten sposób Φ wyrażone jest w jednostkach względnych.

Wykonując wykresy w skali logarytmicznej postępujemy tak, aby przedział zmienności jednego rzędu był jednakowy dla obu osi współrzędnych.

3. Wykreślić charakterystyki prądowo-napięciowe fotodiody i fotoopornika (oświetlonych i nieoświetlonych), a z prostoliniowych odcinków charakterystyk wyznaczyć ich opory – przed i po oświetleniu.

$$R = \frac{\Delta U}{\Delta I}$$

Zakres obowiązującego materiału

Fotoprzewodnictwo i efekty fotowoltaiczne w złączu **p-n** :

- generacja i rekombinacja nośników w złączu **p-n**
- czas życia nośników
- zależności prądowo-oświetleniowe i prądowo-napięciowe dla fotodiody i fotoopornika
- zależność widmowa absorpcji światła i fotoprzewodnictwa
- zastosowania fotodiod i fotooporników

Literatura

1. A. Świt, J. Półtorak – Przyrządy półprzewodnikowe , NT 1979
2. J. Pankow – Zjawiska optyczne w półprzewodnikach , PWN 1974
3. G. Streeman – Przyrządy półprzewodnikowe , NT 1976
4. P. Kirjejew – Fizyka półprzewodników , PWN 1971
5. K. Szalimowa – Praktikum po półprzewodnikach , 1968
6. K. Szalimowa – Fizyka półprzewodników , PWN 1974
7. J. J. Loterski – Zjawisko fotowoltaiczne i szerokie wykorzystanie energii słonecznej ,
Postępy fizyki , tom 26 , zeszyt 1975
8. Van der Zell – Podstawy fizyczne elektroniki ciała stałego
9. J. Cieślak – Półprzewodnikowe elementy optoelektroniczne , PWN 198
10. C. M. Rywkin – Fotelektricheskie Jawlenija w półprzewodnikach , Moskwa 19
11. R. Biub – Fotoprowodimost twiodych tiel , Moskwa 1962
12. C. J. Jepifanow – Fizyczne podstawy mikroelektroniki , NT 1976
13. A. Ambroziak – Konstrukcja i technologia przyrządów fotoelektrycznych , 1965

~~~~~

Tabela 1

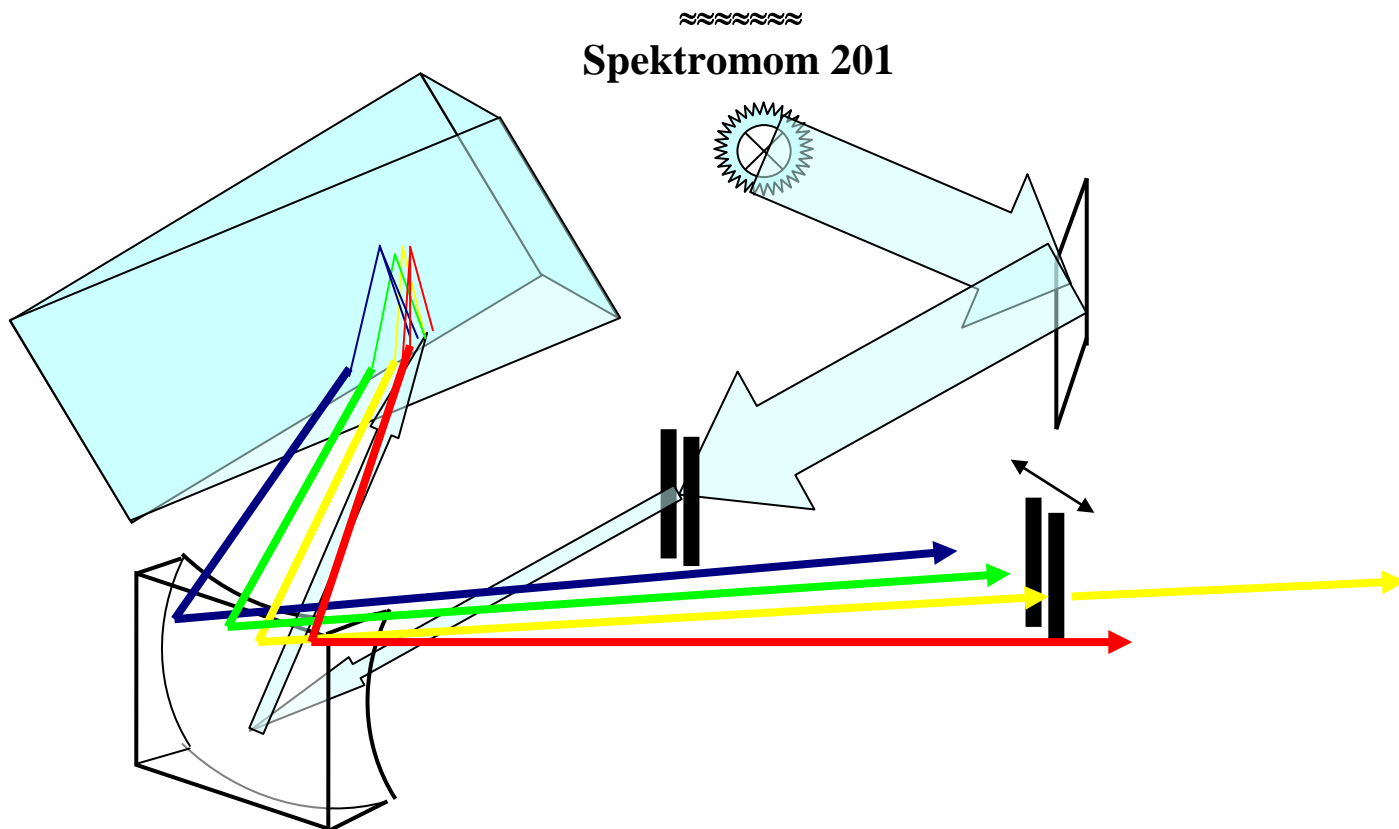
Tabela zależności natężenia światła **J** wychodzącego z monochromatora „Spektromom 201” od długości fali światła. Zależność dotyczy świecenia lampy wolframowej, zasilanej napięciem 6V, przez szczelinę o szerokości 2 mm. Określenie „j.w.” jest skrótem terminu „jednostki względne”

λ (nm)	J (j.w.)	λ (nm)	J (j.w.)	λ (nm)	J (j.w.)	λ (nm)	J (j.w.)	λ (nm)	J (j.w.)
450	1	650	9	850	21	1050	32	1200	28
500	2	700	11	900	25	1075	34	1250	25
550	4	750	12	950	29	1100	32	1300	25
600	7	800	16	1000	31	1150	30		

Tabela 2

Przepuszczalność filtrów szarych (wyrażona w %) w funkcji długości fali światła wychodzącego z monochromatora dla kolejnych położenia manipulatora zestawu filtrów.

λ (nm)	Poz.1	Poz.2	Poz.3	Poz.4	λ (nm)	Poz.1	Poz.2	Poz.3	Poz.4
400	0.1	0.5	3.2	11	560	0.6	1.2	4.2	20
420	0.2	0.7	3.2	15	580	0.6	1.2	4.0	19
460	0.3	0.9	3.4	17	600	0.6	1.2	4.2	18
480	0.5	1.3	3.9	20	650	1.0	1.6	5.0	19
500	0.6	1.3	4.2	20	700	2.2	3.0	7.6	24
520	0.6	1.2	4.0	19	750	3.4	3.9	9.2	25
540	0.6	1.2	4.2	19	800	3.8	4.0	9.6	23

Rys.3. Schemat optyczny monochromatora „Spektromom 201”